ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR REALIZING THE POTENTIAL OF INNOVATIVE ENTERPRISES

УДК: 332.14
DOI: https://doi.org/10.32782/infrastruct83-8

Тимкович О.І.
к.е.н., доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення та управління персоналом,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Tymkovych Oksana
Ivan Franko National University of Lviv

Ця стаття узагальнює концептуальні основи формування та забезпечення можливостей ефективного функціонування організаційно-економічного механізму реалізації потенціалу інноваційних підприємств. Актуальність вирішення даної наукової проблеми полягає в тому, що ефективний організаційно-економічний механізм є основою для реалізації потенціалу інноваційних підприємств. Він забезпечує системний підхід до управління інноваціями, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та стійкому розвитку підприємств в умовах сучасної економіки. Методичним інструментарієм проведеного дослідження стали історичний та логічний методи, графічний метод, методи аналізу та синтезу – для визначення складових організаційно-економічного механізму реалізації потенціалу інноваційних підприємств. Об'єктом дослідження обрано концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму реалізації потенціалу інноваційних підприємств.
Ключові слова: *організаційно-економічний механізм, потенціал, інноваційні підприємства, інноваційний потенціал.*

This article summarizes the conceptual foundations of the formation and provision of opportunities for the effective functioning of the organizational and economic mechanism for realizing the potential of innovative enterprises. Systematization of literary sources and approaches to solving the problem has shown that the growth of competition and the strengthening of the influence of globalization stimulate the development and search for new, more effective tools for managing economic systems that can weaken the impact of negative factors on the overall performance of the enterprise, and under such conditions, new requirements are put forward for the formation of a mechanism for managing the potential of innovative enterprises based on strategic technology management. The relevance of solving this scientific problem lies in the fact that an effective organizational and economic mechanism is the basis for realizing the potential of innovative enterprises. It provides a systematic approach to innovation management, contributes to increasing competitiveness and sustainable development of enterprises in the conditions of a modern economy. The study of the organizational and economic mechanism for realizing the potential of an innovative enterprise in the article is carried out in the following logical sequence: identifying the components of the organizational and economic mechanism for realizing the potential of an innovative enterprise, checking the operation of the mechanism, determining the stages of the process of implementing the organizational and economic mechanism for realizing the potential of an innovative enterprise, determining the main components of the innovative potential of the enterprise, determining the prospects for the development of the potential of innovative enterprises. The methodological tools of the conducted research were historical and logical methods, a graphical method, methods of analysis and synthesis - to determine the components of the organizational and economic mechanism for realizing the potential of innovative enterprises. The object of the study was chosen to be the conceptual principles of forming the organizational and economic mechanism for realizing the potential of innovative enterprises. The results of the conducted research can be useful for forming business models for innovatively active enterprises in Ukraine.
Keywords: *organizational and economic mechanism, potential, innovative enterprises, innovative potential.*

Постановка проблеми. Сучасні тренди збільшення конкуренції та посилення впливу глобалізації стимулюють розробку та пошук нових, більш дієвих інструментів управління економічними системами, здатних послабити вплив негативних чинників на загальну результативність роботи підприємства. За таких умов висуваються нові вимоги до формування механізму управління потенціалом інноваційних підприємств на основі стратегічного управління технологіями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження формування організаційно-економічного механізму управління підприємницькими структурами за умов інноваційного розвитку зробили такі вчені: О. Барановський [1], В. Венгер [2], О. Герасименко [3], П. Куцик [4], В. Куцик [5] В. Лещук [6], Л. Федулова [7], та ін. До визначення сутності організаційно-економічного механізму реалізації потенціалу підприємств вчені не мають єдиної точки зору, тому ця проблема своєї актуальності не втратила й на сьогодні потребує дослідження та узагальнення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних концептуальних характеристик організаційно-економічного механізму реалізації потенціалу інноваційних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організаційно-економічний механізм реалізації потенціалу інноваційних підприємств є ключовим елементом, який забезпечує ефективність їхньої діяльності та визначає здатність адаптуватися до швидкозмінних ринкових умов. Найбільш чітке визначення сутності категорії «організаційно-економічний механізм» подає В. Мочерний [8], який визначає його як систему основних форм, методів, важелів застосування економічних законів, розв'язання

протиріч суспільного виробництва, а також формування потреб, створення системи стимулів та узгодження економічних інтересів основних класів і соціальних груп. Відтак, вивчення трактування категорії «організаційно-економічний механізм» управління ефективністю господарської діяльності дає змогу виокремити головні його складові, а саме:

1. Організаційну структуру: ефективна структура управління сприяє швидкому прийняттю рішень та впровадженню інновацій [9].

2. Фінансове забезпечення: залучення інвестицій, оптимізація витрат та використання різних джерел фінансування для підтримки інноваційних проектів.

3. Мотиваційну систему: створення стимулів для працівників, які сприяють генерації та реалізації новаторських ідей. На практиці, однак, найбільш часто використовуваними мотиваційними заходами на підприємствах є матеріальне стимулювання, тому ця система найчастіше базується на принципах фіксованої та змінної винагороди. Перший з них пов'язаний з фактом і бажанням зберегти зайнятість даного працівника, а другий залежить від результатів, відданості та інших факторів, які прямо чи опосередковано впливають на ефективність виконуваної роботи.

4. Інформаційне забезпечення: використання сучасних інформаційних технологій для обміну знаннями та управління інноваційними процесами.

5. Правове регулювання: дотримання нормативно-правових актів, що підтримують інноваційну діяльність та захищають інтелектуальну власність тощо [10].

Перевірка діяльності цього механізму здійснюється відповідно до такої процедури [11]:

– визначення всіх завдань, які спрямовані на досягнення поставлених цілей,

– розподіл завдань між окремими елементами організації та призначення їм часткових завдань відповідно до їхніх навичок,

– класифікація інструментів для координації завдань і діяльності таким чином, щоб вони допомагали в досягненні мети підприємства,

– оцінка ефективності виконання окремих функцій і можливі корекції в залежності від ситуації.

Управлінські рішення, що випливають із цього механізму, перевіряються шляхом перетворення рішень як подій через інші системи: економіко-фінансову, маркетингову чи мотиваційну. Ці системи можуть посилювати, гасити або спотворювати цінність прийняття рішень. В умовах функціонування підприємств нормативні системи управління охоплюють найширшу площину формування функціональної рівноваги, яка випливає з масштабів самого процесу та універсальності прийнятих принципів, які мають здатність трансформувати більшість економічних подій в управлінські рішення [12]

Процес реалізації організаційно-економічного механізму реалізації потенціалу інноваційного підприємства включає певні етапи, що забезпечують ефективність діяльності (рис.1)

Основними компонентами інноваційного потенціалу підприємства є: фінансовий потенціал, включаючи власні кошти та кредити, позики, всілякі гранти та субсидії, людський потенціал, створений працівниками з певними навичками та кваліфікацією, матеріальний потенціал у вигляді виробничого обладнання та пристроїв, і технічні знання та ринкова інформація, тобто нематеріальні ресурси підприємства.

Беручи до уваги вплив навколишнього середовища на вищезазначені потенційні елементи,

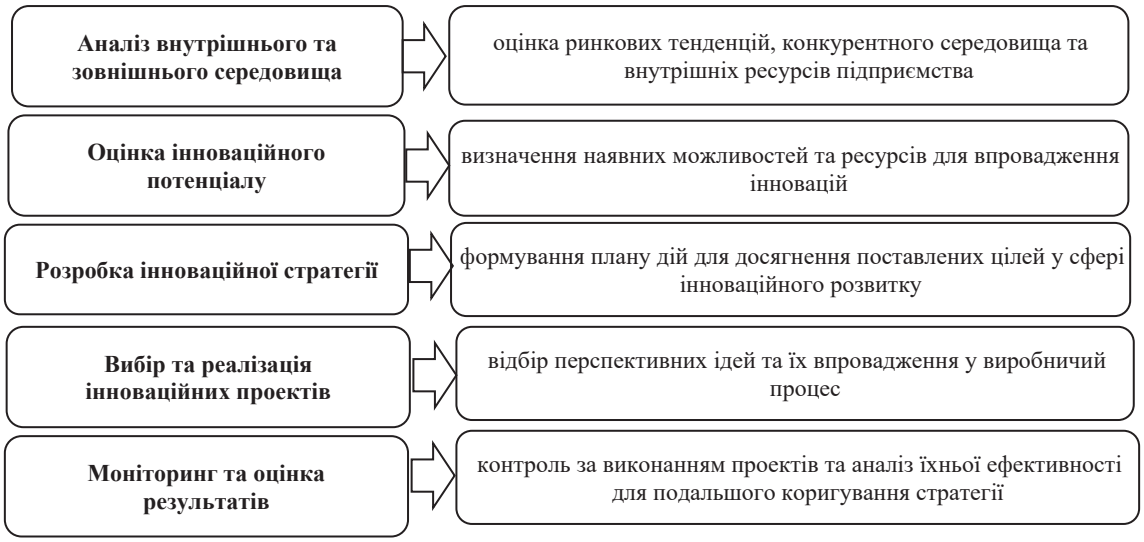

Рис. 1. Етапи реалізації організаційно-економічного механізму реалізації потенціалу інноваційних підприємств

Джерело: [13]

розрізняють внутрішній та зовнішній інноваційний потенціал. Внутрішній потенціал створюється ресурсами та навичками, якими володіє підприємство, які можуть бути використані при реалізації інноваційних проектів. Збір матеріальних ресурсів та інформації про останні тенденції технологічного розвитку, оцінка інформації та прийняття рішень в окремих сферах діяльності підприємства є прикладами завдань підприємства, пов'язаних зі створенням та розширенням внутрішнього інноваційного потенціалу [14].

Інноваційна активність підприємств значною мірою визначається чинниками регіонального середовища, зокрема ситуацією на ринку праці, наявними ресурсами технічних знань і наукової інформації, а також готовністю інституцій фінансувати ризикову інноваційну діяльність. Зовнішня ситуація становить другу важливу групу факторів, що визначають інноваційний потенціал підприємств, а зовнішній інноваційний потенціал є функцією середовища підприємства [15]. Дослідження тематичної літератури свідчать про неоднорідність визначення інноваційного потенціалу та його складових. Відсутність чіткого визначення складових інноваційного потенціалу призводить до різноманітності підходів до вимірювання його рівня.

Серед основних викликів у реалізації потенціалу інноваційних підприємств можна виділити: недостатнє фінансування (обмежений доступ до інвестицій може стримувати розвиток інновацій), низький рівень співпраці між наукою та бізнесом (демонструє неефективну комунікацію між дослідницькими установами та підприємствами уповільнює впровадження новітніх розробок), регуляторні бар'єри (складні процедури та бюрократія можуть перешкодити швидкому впровадженню інновацій), тощо [16].

Раціональність процесів управління організаційно-економічним механізмом реалізації потенціалу дає змогу врахувати всі вказані обставини, хоча у сучасній практиці підприємствам не завжди це вдається. Недосконала реалізація функцій менеджменту в рамках функціонування організаційно-економічного механізму діяльності підприємств України в комплексі з виконанням сукупності економічних оцінок не дає змоги ефективно використовувати наявне ресурсне забезпечення і досить часто призводить до збиткової діяльності та створює загрозу банкрутства і згортання бізнесу. Причини такої ситуації досить різноманітні, а їх вирішення супроводжується низкою проблемних моментів [17].

Перспективи розвитку потенціалу українських інноваційних підприємств залежать від ряду факторів, серед яких економічне середовище, рівень державної підтримки, інвестиційний клімат, розвиток технологій та інтеграція у світові ринки. Основними перспективами розвитку потенціалу вітчизняних інноваційних підприємств в контексті сьогодення можна виділити:

1. Зростання IT-сектора та масштабів цифровізації економічного середовища. Україна вже має потужний IT-сектор, який демонструє стійке зростання та експортує послуги по всьому світу. Подальша цифровізація бізнесу, збільшення кількості стартапів та розвиток штучного інтелекту сприяють зміцненню позицій інноваційних підприємств.

2. Розвиток науково-дослідних розробок. Посилення науково-дослідних розробок і впровадження передових технологій у сфері біотехнологій, нанотехнологій, космічної галузі та виготовлення нових матеріалів може зробити українські компанії конкурентоспроможними на глобальному ринку.

3. Інтеграція з європейськими та світовими ринками. Поглиблення співпраці з ЄС, участь у міжнародних інноваційних програмах (наприклад, Horizon Europe), вихід стартапів на глобальні ринки відкривають додаткові можливості для фінансування та розвитку.

4. Державна підтримка та реформи. Продовження дерегуляції, впровадження податкових стимулів для інноваційних підприємств (наприклад, «Дія.City»), підтримка венчурного фінансування та створення інноваційних хабів підвищить конкурентоспроможність галузі.

5. Розвиток зеленої енергетики та екологічних технологій. Світовий тренд на сталий розвиток відкриває перспективи для інноваційних рішень у сфері відновлюваної енергетики, енергоефективності та екологічних технологій.

6. Агроінновації та food tech. Україна, маючи потужний аграрний потенціал, може розвивати агротехнології, зокрема штучний інтелект у сільському господарстві, біотехнології, розумні ферми та альтернативні джерела білка.

А для подолання перешкод розвитку необхідно розвивати державні програми підтримки інновацій, сприяти партнерству між університетами та бізнесом та спрощувати регуляторні процедури [18].

Висновки. В умовах глобалізації та стрімкого технологічного розвитку інноваційні підприємства відіграють ключову роль у формуванні конкурентоспроможної економіки. Вони забезпечують створення та впровадження нових технологій, продуктів і послуг, що сприяє економічному зростанню та підвищенню рівня життя. Однак ефективна реалізація потенціалу таких підприємств значною мірою залежить від організаційно-економічного механізму, що визначає умови їхнього функціонування, розвитку та масштабування. Ефективний організаційно-економічний механізм є основою для реалізації потенціалу інноваційних підприємств. Він забезпечує системний підхід до управління інноваціями, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та стійкому розвитку підприємств в умовах сучасної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мельник С. І. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2019. № 1. С. 117–123.
2. Венгер В. В. Організаційно-економічний механізм регулювання цін у природних монополіях [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03. НАН України, Об'єд. ін-т економіки. Київ, 2005. 202 с.
3. Герасименко О. О. Організаційно-економічний механізм забезпечення гідних умов праці. *Вчені записки : зб. наук. пр. ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана*. 2012. Вип. 14, ч. 1. С. 100–106.
4. Куцик П. О., Герега О. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективною діяльністю підприємств торгівлі: теоретичний аспект. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. № 3. 2018. С. 99–104.
5. Куцик В. І. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності інтегрованих корпоративних систем. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. № 27 (1). 2017. С. 62–65.
6. Лещук, В. П. Структурно-логічна модель механізму адаптації бізнес-процесів промислових підприємств до економіки знань. *Актуальні проблеми економіки*. №. 9. 2014. С. 53–59.
7. Федулова Л. І., Декалюк О. В. Управління операційною системою виробничого підприємства : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2015. 206 с.
8. Мочерний С. В. Економічна теорія : посібник. Київ : Академія, 2001. 656 с.
9. Єфремова Н. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2023. Вип. 81.2.. С. 115–122.
10. Корсікова Н. М. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах. *Економіка харчової промисловості*. 2009. № 3. С. 8–11.
11. Letkiewicz A. Samoregulacja w symetryzacji systemów przedsiębiorstw. Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego. 2013. P. 59.
12. Szałucki K. Przedsiębiorstwa transportowe, warunki i mechanizmy równowagi. Gdańsk. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego. 1999. P. 60.
13. Головченко О. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання інноваційної діяльності транспортних підприємств. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. № 21.3 (52). С. 346–364.
14. Kamińska A. Kształtowanie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw w kontekście ich rozwoju. *Management Forum*. 2017. Vol. 5. No. 2. Pp. 26–32.
15. Poznańska K. Uwarunkowania innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa. 1998. P. 40.
16. Пілецька С. Т. Організаційно-економічний механізм реалізації стратегії забезпечення інноваційної активності авіапідприємства. *Економічний вісник дніпровської політехніки*. 2016. № 1. С. 102–109.
17. Ніфатова О. М. Аналіз існуючих підходів до побудови організаційно-економічного механізму формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 2 (84). С. 31–39.
18. Біла І.П. Організаційно-економічний механізм управління гнучкістю виробничих систем : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Донецьк, 2006. 16 с.

REFERENCES:

1. Melnyk S. I. (2019) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpryiemstva [Organizational and economic mechanism for ensuring the financial security of an enterprise]. *Naukovi zapysky Ukrainskoi akademii drukarstva,* no. 1, pp. 117–123. (in Ukrainian)
2. Venher V. V. (2005) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm rehuliuvannia tsin u pryrodnykh monopoliiakh [Organizational and economic mechanism of price regulation in natural monopolies]: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.02.03. NAN Ukrainy, Obied. in-t ekonomiky. Kyiv, 202 з. (in Ukrainian)
3. Herasymenko O. O. (2012) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia hidnykh umov pratsi [Organizational and economic mechanism for ensuring decent working conditions]. *Vcheni zapysky : zb. nauk. pr. DVNZ Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Hetmana*, vol. 14, ch. 1, pp. 100–106. (in Ukrainian)
4. Kutsyk P. O., Hereha O. V. (2018) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia efektyvnoiu diialnistiu pidpryiemstv torhivli: teoretychnyi aspect [Organizational and economic mechanism for managing the effective activities of trade enterprises: theoretical aspect]. *Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpryiemnytstvo*, no. 3, pp. 99–104. (in Ukrainian)
5. Kutsyk V. I. (2017) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia efektyvnistiu diialnosti intehrovanykh korporatyvnykh system [Organizational and economic mechanism for managing the efficiency of integrated corporate systems] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, no. 27 (1), pp. 62–65. (in Ukrainian)
6. Leshchuk V. P. (2014) Strukturno-lohichna model mekhanizmu adaptatsii biznes-protsesiv promyslovykh pidpryiemstv do ekonomiky znan [Structural and logical model of the mechanism for adapting business processes of industrial enterprises to the knowledge economy]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9, pp. 53–59. (in Ukrainian)
7. Fedulova L. I., Dekaliuk O. V. (2015) Upravlinnia operatsiinoiu systemoiu vyrobnychoho pidpryiemstva: monohrafiia [Management of the operating system of a manufacturing enterprise: monograph]. Khmelnytskyi : KhNU, 206 p. (in Ukrainian).
8. Mochernyi S. V. (2001) Ekonomichna teoriia : posibnyk [Economic theory: a guide]. Kyiv: Akademiia, 656 s. (in Ukrainian).
9. Iefremova N. (2023) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu ahrarnykh pidpryiemstv [Organizational and economic mechanism for managing innovative activities of agricultural enterprises]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk Ternopilskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, vol. 81.2, pp. 115–122. (in Ukrainian)

10. Korsikova N. M. (2009) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpryiemstva v suchasnykh umovakh [Organizational and economic mechanism for managing innovative development of an enterprise in modern conditions]. Ekonomika kharchovoi promyslovosti, no. 3, pp. 8–11. (in Ukrainian)

11. Letkiewicz A. (2013) Samoregulacja w symetryzacji systemów przedsiębiorstw. Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, p. 59. (in Poland)

12. Szałucki K. (1999) Przedsiębiorstwa transportowe, warunki i mechanizmy równowagi. Gdańsk. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, p. 60. (in Poland)

13. Holovchenko O. M. (2022) Udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rehuliuvannia innovatsiinoi diialnosti transportnykh pidpryiemstv [Improving the organizational and economic mechanism for regulating the innovative activities of transport enterprises]. Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia, no. 21.3 (52), pp. 346–364. (in Ukrainian)

14. Kamińska A. (2017) Kształtowanie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw w kontekście ich rozwoju. Management Forum, vol. 5, no. 2, pp. 26–32. (in Poland)

15. Poznańska K. (1998) Uwarunkowania innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa, p. 40. (in Poland)

16. Piletska S. T. (2016) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm realizatsii stratehii zabezpechennia innovatsiinoi aktyvnosti aviapidpryiemstva [Organizational and economic mechanism for implementing the strategy for ensuring the innovative activity of an airline]. Ekonomichnyi visnyk dniprovskoi politekhniky, no. 1, pp. 102–109. (in Ukrainian)

17. Nifatova O. M. (2020) Analiz isnuiuchykh pidkhodiv do pobudovy orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu formuvannia ta rozvytku innovatsiinoho potentsialu pidpryiemstv lehkoi promyslovosti [Analysis of existing approaches to building an organizational and economic mechanism for the formation and development of the innovative potential of light industry enterprises]. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriia : Ekonomika i menedzhment, vol. 2 (84), pp. 31–39. (in Ukrainian)

18. Bila I.P. (2006) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia hnuchkistiu vyrobnychykh system [Organizational and economic mechanism for managing the flexibility of production systems]. dys. kand. ekon. nauk : spets. 08.00.04 “Ekonomika ta upravlinnia pidpryiemstvamy”. Donetsk. 16 s. (in Ukrainian)